

ΑΠΟ ΤΗ ΜΟΝΑΔΑ ΣΤΟ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ

ΚΑΡΑΛΗ ΝΑΤΑΛΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΝΗΓΥΡΗΣ

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί μία διερεύνηση μετατροπής της γεωλογίας του σημερινού οικοδομικού τετραγώνου και ιδιοκτησιών, βασισμένη σε ένα σύστημα ζευγαρώματος της εργασίας με την κατοικία.

Αφορμή αυτού του εγχειρήματος αποτέλεσε η μελέτη της οδού Ευριπίδου και η παρατήρηση των συνθηκών που επικρατούν σε αυτή. Η περιοχή του Ιστορικού Τριγώνου στο κέντρο της Αθήνας αποτελεί μία προβληματική περιοχή της πόλης, αφού χαρακτηρίζεται από έλλειψη κατοικίας, πολυπολιτισμικότητα και έντονο εμπόριο κατά τη διάρκεια της ημέρας, ενώ τις βραδινές ώρες θυμίζει εγκαταλελειμμένη περιοχή.

Σύμφωνα με μελέτες που έχουν γίνει για την εξομάλυνση αυτής της συνθήκης στην περιοχή, η μίξη των λειτουργιών (εργασία, κατοικία, αναψυχή) θεωρείται αναγκαία για τη βελτίωση της ποιότητάς της.

Ο εμβολιασμός κάποιων εγκαταλελειμμένων κτιρίων με τη χρήση της κατοικίας, συνδυασμένη με τη χρήση της εργασίας γίνεται με αφορμή την παρατήρηση αυτή περί ανάγκης ανάμειξης των χρήσεων. Αυτό όμως που κατά κύριο λόγο διερευνάται, με βάση αυτή την αφορμή, είναι οι αλλαγές που μια τέτοια ανάμειξη μπορεί να φέρει στα χαρακτηριστικά της συνηθισμένης ελληνικής πολυκατοικίας και κατ' επέκταση του ελληνικού οικοδομικού τετραγώνου, ανατρέποντας τα χαρακτηριστικά που αυτό φέρει έως σήμερα.

Πρακτικά, ο εμβολιασμός αυτός γίνεται με τη μίξη μοντέλων που συνδυάζουν την κατοικία με τη λειτουργία της εργασίας. Τυπολογίες οι οποίες συναντώνται διάσπαρτες στο πλαίσιο του αστικού ιστού και οι οποίες συνήθως αποτελούν ξεχωριστά κτίρια, επιχειρείται να συνδυαστούν κάτω από το ενιαίο κέλυφος ενός ζευγαριού κτιρίων με σκοπό τη μελέτη των αλλαγών που επιφέρουν σε αυτό.

Abstract

This thesis is an investigation of the conversion of the geology of the current block and property, based on a mating system of the workings spaces and dwellings.

The reason of this project was the study of Evripidou Street and the observation of the conditions prevailing in it. The area of the Historic Triangle in central Athens is a problematic area of the city, as characterized by a lack of housing, multiculturalism and intense trade during the day, while during the night reminds of an abandoned area.

According to studies done to normalize this condition in the area, the mixing of functions (work, home, leisure) is considered necessary to improve its quality.

Vaccination of some abandoned buildings with the use of the housing, combined with the use of working is done in response to this observation on mixing uses emergency. But what mainly is being investigated, based on this reason, are the changes that such involvement can bring to the characteristics of the usual Greek Polykatoikia and hence the Greek block, reversing the features it carries today.

Practically, the vaccination is made by mixing models combining housing with the working function. Typologies which are found scattered within the urban fabric and which are usually separate buildings, is attempted to be combined under the single shell of a couple of buildings in order to study the changes that result to it.

Εξετάζοντας την οδό Ευριπίδου, μιας εμπορικής οδού στο κέντρο της Αθήνας, παρατηρούμε πως πρόκειται για ένα δρόμο όπου κύρια δραστηριότητά του αποτελεί η εργασία, υπερτερώντας της κατοικίας. Η εργασιακή δραστηριότητα της περιοχής αφορά μικρά εμπορικά καταστήματα, βιοτεχνίες και κάποια γραφεία, ενώ η κατοικία δεν έφτασε ποτέ στο Εμπορικό Τρίγωνο. Οι μοναδικοί κάτοικοι της αγγίζουν μόλις τα 170 άτομα. Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως, αντίθετα, οι εργαζόμενοι της περιοχής φτάνουν τις 150.000. Το γεγονός αυτό μπορεί να θεωρηθεί ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα εάν λάβουμε υπόψη τις ώρες κατά τις οποίες διεκπεραιώνεται η λειτουργία της εργασίας, με αποτέλεσμα η οδός και η γειτονιά γύρω από αυτή να παραμένει ζωντανή και γεμάτη κόσμο μόνο κατά τη διάρκεια λειτουργίας των καταστημάτων. Κατ' επέκταση, αυτό το ζωντανό, γεμάτο κίνηση τοπίο μεταμορφώνεται σε ένα άδειο, νεκρό τοπίο καθώς νυχτώνει. Τα χαρακτηριστικά της οδού το βράδυ συμπυκνώνονται στις κλειστές με στόρια όψεις των καταστημάτων.

Επίσης εξαιτίας της έλλειψης άλλων δραστηριοτήτων (για παράδειγμα δραστηριοτήτων αναψυχής) όπως και της λειτουργίας της κατοικίας στην περιοχή την καθιστά ένα δύσβατο σημείο στο κέντρο της πόλης, αφού δεν υπάρχει το αίσθημα της ασφάλειας κατά τη διάρκεια της νύχτας και πολλοί είναι αυτοί που αποφεύγουν να την επισκεφτούν ή να την διασχίσουν.

Όσον αφορά το κτιριακό απόθεμα αυτής της περιοχής παρατηρούμε πως υπάρχουν πολλά άδεια, εγκαταλελειμμένα κτίρια σε όλο το μήκος της οδού. Σε πολλές περιπτώσεις τα κτίρια αυτά περιλαμβάνουν στο ισόγειό τους εμπορικά καταστήματα, ενώ οι παραπάνω όροφοί τους, που κάποτε συνήθιζαν να λειτουργούν ως χώροι γραφείων, ως βιοτεχνικοί χώροι ή ως κατοικίες, σήμερα παραμένουν αχρησιμοποίητοι, κενοί χώροι.

Η κατοικία θεωρείται απαραίτητη για την αναζωογόνηση της περιοχής, προκειμένου αυτή να λειτουργεί και να παραμένει ζωντανή όλο το εικοσιτετράωρο. Υπάρχει επομένως ανάγκη για μίξη των χρήσεων που υπάρχουν σε αυτή.

Η αρχιτεκτονική τυπολογία του συνδυασμού εργασίας και κατοικίας σε ένα κτίριο δεν αποτελεί ένα νέο φαινόμενο. Έχει υπάρξει σε διαφορετικές μορφές εδώ και εκατοντάδες χρόνια. Η κατοίκηση δίπλα ή κοντά σε χώρους εργασίας αποτέλεσε εξαιρετικά κοινή πρακτική πριν τη Βιομηχανική Επανάσταση.

Πριν και μέχρι το 1960 η τυπολογία κατοικίας-εργασίας έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως από δημιουργικές επαγγελματικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των καλλιτεχνών, σχεδιαστών μόδας και αρχιτεκτόνων. Ως αποτέλεσμα των τεχνολογικών αλλαγών η κατοικία-εργασία δεν περιορίζεται πλέον μόνο στις

δημιουργικές βιομηχανίες, αλλά υιοθετείται από πολλά άλλα επαγγέλματα. Σύμφωνα με την Frances Holliss, αρχιτέκτονα και ακαδημαϊκό που έχει ολοκληρώσει εκτεταμένη έρευνα στον τομέα της τυπολογίας κατοικίας και εργασίας, αυτός ο τύπος κτιρίου είναι σημαντικά επίκαιρος και έχει μελλοντικές δυνατότητες.

Σήμερα φαίνεται πως ο αριθμός των κατ' οίκον εργαζομένων εξακολουθεί να αυξάνεται και η τυπολογία εργασίας-κατοικίας είναι ιδανική για τη σύγχρονη τεχνολογική εποχή. Η πρόσβαση σε ένα τόσο ευρύ φάσμα εργαλείων επικοινωνίας καθώς και η ανάκτηση απεριόριστων πληροφοριών μέσω του διαδικτύου δίνουν τη δυνατότητα σε έναν μεγάλο αριθμό επαγγελματιών ομάδων να εργαστούν από το σπίτι. Το φαινόμενο αυτό ευνοεί επίσης και τους εργοδότες καθώς βρίσκουν πολύ ελκυστικό το γεγονός ότι μπορούν να έχουν υπαλλήλους που εργάζονται από το σπίτι, γνωστό ως «τηλεργασία». Η συνθήκη αυτή συνεπάγεται χαμηλότερο κόστος λειτουργίας, συμπεριλαμβανομένων της ενοικίασης χώρων γραφείου. Ακόμη, η αυξανόμενη εξάρτηση από το Internet για την κάλυψη των αναγκών της εργασίας, καθώς και των προσωπικών αναγκών, κάνει την τυπολογία της εργασίας και διαβίωσης σε έναν χώρο μια βιώσιμη επιλογή για μία μεγαλύτερη ομάδα ανθρώπων.

Ο καθένας βέβαια που επιλέγει να κατοικεί και να εργάζεται στον ίδιο χώρο, διαμορφώνει το χώρο αυτό με βάση διάφορους παράγοντες, όπως τις προσωπικές ανάγκες ή τις ανάγκες που έχει το εκάστοτε επάγγελμα. Έτσι, ο συνδυασμός αυτός μπορεί να κατηγοριοποιηθεί περεταίρω ώστε να καθοριστεί με περισσότερη ακρίβεια ποια είναι η σχέση μεταξύ του στοιχείου της κατοίκησης και του στοιχείου εργασίας εντός του κτιρίου.

Αυτή η δημοφιλής πλέον τυπολογία εργασίας-διαβίωσης μπορεί να προσφέρει αρκετά οφέλη. Εκτός από το γεγονός ότι οι άνθρωποι έχουν την ευκαιρία να συνδυάζουν την αμειβόμενη εργασία τους με την οικιακή εργασία, υπάρχει μία σημαντική επίπτωση αυτού του γεγονότος η οποία αφορά τις πόλεις. Ο τύπος αυτός συμβάλλει στη δημιουργία κοινωνικών δικτύων μέσα στην πόλη. Ο αριθμός των ανθρώπων που κατοικούν στις γειτονίες πάνω από εικοσιτέσσερις ώρες αυξάνεται, εφόσον δεν χρειάζεται να υπάρξει μετακίνηση για την εργασία τους ή μετακίνηση από το χώρο εργασίας στην κατοικία τους, γεγονός που συνεπάγεται πιο ζωντανές και ασφαλείς γειτονίες. Μέσω αυτής της σχέσης εργασίας-κατοικίας ευνοείται επίσης και η τοπική οικονομία. Οι home-based εργαζόμενοι τείνουν να χρησιμοποιούν τις τοπικές υπηρεσίες ενισχύοντας τις οικονομικά.

Έχοντας αναφέρει κάποιες από τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει ο συνδυασμός εργασίας-διαβίωσης, τόσο σε κλίμακα κτιρίου-ατόμου όσο και σε

κλίμακα πόλης-κοινωνίας μπορούμε να εξετάσουμε μια εφαρμογή του στην περιοχή της Ευριπίδου και να μελετήσουμε σχεδιαστικά τις αλλαγές που μπορεί να επιφέρει αυτός ο νέος τρόπος κατοίκησης των κτιρίων της, τόσο σε μορφολογικό επίπεδο (όπως για παράδειγμα νέοι τύποι οικοδομικών τετραγώνων προσαρμοσμένων σε αυτή την τυπολογία) όσο και σε κοινωνικό επίπεδο (για παράδειγμα οι διαφορετικές κοινωνικές ομάδες που εργάζονται εκεί θα μπορούσαν να κατοικούν στην ίδια περιοχή με αποτέλεσμα την ενίσχυση του τοπικού κοινωνικού δικτύου και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους όχι μόνο σε επίπεδο εμπορικών συναλλαγών). Κατά το σχεδιασμό, βασισμένο σε αυτή την τυπολογία, θα πρέπει βέβαια να εξεταστούν ζητήματα όπως ποια είναι η σχέση μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού χώρου ή πώς τα μέλη του κοινού έχουν πρόσβαση και χρησιμοποιούν το κτίριο.

Μέθοδος αυτού του εγχειρήματος αποτελεί ο επαναπροσδιορισμός των τυπολογιών *live-with*, *live adjacent* και *live-nearby* (προκειμένου την τοποθέτησή τους εντός ενός υφιστάμενου κτιρίου) και ο συνδυασμός τους στο πλαίσιο ενός ζευγαριού εφαπτόμενων κτιρίων ενός οικοδομικού τετραγώνου, προκειμένου να εξεταστούν οι διαφορές που προκύπτουν στη μεταξύ τους σχέση.

Προκειμένου να μετριάσει η σύγχυση μεταξύ των διάφορων παραδειγμάτων συνδυασμού της κατοικίας και της εργασίας, αρκετοί όροι έχουν επινοηθεί για να καθοριστεί σε περισσότερες συγκεκριμένες κατηγορίες. Οι όροι αυτοί βασίζονται στην περιγραφή του βαθμού του χωρικού διαχωρισμού εντός του κτιρίου κατοικίας-εργασίας. Έτσι, προκύπτουν τρεις βασικές κατηγορίες με βάση το που βρίσκεται ο χώρος διαβίωσης σε σχέση με το χώρο εργασίας. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι εξής: «*live-with*», «*live-adjacent*», και «*live-nearby*».

Η κατηγορία «*live-with*» αναφέρεται στο παράδειγμα ενός ανοιχτής κάτοψης κτιρίου, όπου η λειτουργία της κατοίκησης και η λειτουργία της εργασίας διαχέονται η μια στην άλλη, με ελάχιστο ή καθόλου φυσικό διαχωρισμό μεταξύ των δύο. Τόσο ο χώρος που περιλαμβάνει τη λειτουργία της εργασίας όσο και αυτός της κατοικίας είναι προσβάσιμοι μέσω της ίδιας εισόδου.

Ο όρος «*live-adjacent*» περιγράφει την κατάσταση όπου υπάρχει ένα μοναδικό διαχωριστικό μεταξύ του χώρου διαβίωσης και του χώρου εργασίας. Ένα παράδειγμα αυτού του τύπου είναι το μοντέλο κατάστημα-κατοικία, όπου οι κατοικήσιμοι χώροι βρίσκονται πάνω από το χώρο εργασίας.

Η τρίτη βασική κατηγορία, το «*live-nearby*», χαρακτηρίζει την κατάσταση στην οποία οι δύο λειτουργίες λαμβάνουν χώρα σε ξεχωριστά κτίρια με μικρή απόσταση μεταξύ του ενός και του άλλου. Ένα τυπικό παράδειγμα αυτής της

κατηγορίας είναι το εξωτερικό δωμάτιο-κτίριο εργασίας που βρίσκεται στο χώρο του κήπου, αφήνοντας αρκετό διάστημα μεταξύ αυτού και της κατοικίας.

Το σημερινό οικοδομικό τετράγωνο διαμορφώνεται από την ύπαρξη οικοπέδων με ακριβή οριοθέτηση. Τα οικόπεδα αυτά αποτελούνται από συνήθως από πολυκατοικίες οι οποίες εκμεταλλεύονται το μέγιστο του συντελεστή κάλυψης, δημιουργώντας ένα ενιαίο μέτωπο προς το εξωτερικό περιβάλλον, με βαθμιαία υποχώρηση στους τελευταίους ορόφους (ρετιρέ). Το υπόλοιπο του δομημένου χώρου των οικοπέδων του τετραγώνου αποτελεί ο ακάλυπτος. Δεν είναι προϊόν σχεδιασμού και σχηματίζει τον αρνητικό όγκο του οικοδομικού τετραγώνου και χαρακτηρίζεται ως κοινόχρηστος χώρος μεταξύ των πολυκατοικιών, παρόλο που συνήθως δεν χρησιμοποιείται ως τέτοιος από τους κατοίκους του οικοδομικού.

Ο κατακερματισμός των ιδιοκτησιών της πολυκατοικίας γίνεται οριζοντίως, δημιουργώντας ένα πλήθος διαμερισμάτων σε κάθε όροφο. Επομένως, γίνεται λόγος για την ύπαρξη οριζόντιας ιδιοκτησίας, η οποία διαμορφώνει τον τρόπο ανάπτυξης του οικοδομικού τετραγώνου με σαφή και σκληρά όρια ανάμεσά τους.

Οι ιδιοκτησίες αυτές λαμβάνουν κυρίως χρήσεις κατοικίας, εμπορίου, αναψυχής και εργασίας.

Κοινοί χώροι μεταξύ τους αποτελούν η είσοδος, το κλιμακοστάσιο και οι διάδρομοι κίνησης, το δώμα καθώς και ο ακάλυπτος χώρος που προαναφέρθηκε, ενώ υπάρχει έλλειψη άλλων κοινόχρηστων χώρων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν δημιουργικά από τους ενοίκους του οικοδομικού τετραγώνου, αναπτύσσοντας άλλου είδους σχέσεις μεταξύ τους.

Ο συνδυασμός των τυπολογιών εργασίας και κατοικίας και τα παράγωγα που προκύπτουν από την τοποθέτησή τους στο κύτταρο του οικοδομικού τετραγώνου μπορούν να ανατρέψουν τη σημερινή συνθήκη που επικρατεί σε αυτό.

Λόγω της ανάγκης των κατοικιών για φυσικό φωτισμό και αερισμό τοποθετούνται στα σημεία όπου το υφιστάμενο κέλυφος διαθέτει ανοίγματα. Η διάταξη αυτή έχει ως αποτέλεσμα τη μικρή επιφάνεια της κάθε κατοικίας.

Η λειτουργία της εργασίας υπάρχει είτε εντός των κατοικιών (ως μικροί χώροι-εργαστήρια ή γραφεία), είτε διανέμεται ανάμεσά τους, με αποτέλεσμα τη διάχυση του ενός κτιρίου στο εσωτερικό του άλλου, δημιουργώντας σημεία τομής μεταξύ τους, κοινά σημεία που ενοποιούν τα δύο κτίρια.

Έτσι, ο συνδυασμός αυτός καθώς και η τοποθέτηση των κατοικιών στα σημεία που προαναφέρθηκαν δημιουργούν μια νέα στρατηγική διάταξη και κατανομή

των ιδιοκτησιών σε κατακόρυφες ζώνες μέσα στο οικοδομικό τετράγωνο με κοινές αναφορές (π.χ κοινοί χώροι μεταξύ τους ή χώροι με κοινόχρηστες υποδομές) μεταβάλλοντας την σημερινή οριζόντια ιδιοκτησία σε κατακόρυφη, καθώς επίσης και η προσπέλαση-κατάργηση των σκληρών ορίων μεταξύ των “κυττάρων” που συντελούν το οικοδομικό τετράγωνο, επιτρέποντας τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση.

Εκτός από τις μορφολογικές επιπτώσεις το μοντέλο αυτό επιφέρει ανατροπές στο “behavior” των κατοίκων του οικοδομικού τετραγώνου, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο εισέρχονται στα κτίρια του, στον τρόπο που κατοικούν ή εργάζονται σε αυτά καθώς επίσης και στον τρόπο με τον οποίο συναναστρέφονται μεταξύ τους.

Από το σύστημα αυτό προκύπτουν χώροι που διευκολύνουν την αίσθηση της κοινότητας μεταξύ των κατοίκων, αίσθηση η οποία, όπως προαναφέρθηκε, εκλείπει από το σημερινό οικοδομικό τετράγωνο. Στους χώρους αυτούς ενθαρρύνεται η αλληλεπίδραση, η αίσθηση της ευημερίας και αυτονομίας. Αποτελούν χώρους στους οποίους μπορεί κανείς να χαιρετήσει ένα γείτονα, να κάνει μια παύση για να συνομιλήσει μαζί του, να παρατηρήσει τις δραστηριότητες εργασιών, να βοηθήσει ή να προχωρήσει.

Η κατάσταση «εισόδου», η μετάβαση, δηλαδή, από τη στιγμή που κάποιος εισέρχεται στο «κύτταρο» του συγκροτήματος μέχρι να φτάσει στην προσωπική του μονάδα κατοικίας ή εργασίας, χαρακτηρίζεται από την αλλαγή που φέρει στη συμπεριφορά του εισερχόμενου στο κτίριο. Κινείται πλέον βάση των νέων χώρων που έχουν προκύψει, κοινόχρηστων ή εργασίας και λειτουργεί με βάση τις νέες προγραμματικές συνθήκες. Μαθαίνει να μοιράζεται τους χώρους αυτούς, να έχει την ευθύνη για τη συντήρησή τους. Μαθαίνει επίσης να ζει σε ένα χώρο που δίπλα του υφίστανται άλλες λειτουργίες στις οποίες μπορεί να εμπλέκεται και ο ίδιος, αλλάζοντας τον τρόπο κατοίκησης που συνήθως συναντούμε στα ελληνικά οικοδομικά τετράγωνα.

Τα κοινόχρηστα κλιμακοστάσια μοιράζονται πλέον μεταξύ των δύο κτιρίων και η διάχυση μεταξύ χώρων των δύο κτιρίων επιτρέπουν μια μεγαλύτερη δυνατότητα κίνησης και απόφασης της πορείας που μπορεί κανείς να ακολουθήσει.

«...Το κελί είναι ένας μηχανισμός που αποφασίζει τις κινήσεις μου. Με τον καιρό και τη συχνή χρήση, αυτός ο μηχανισμός θα γίνει η άνεσή μου.», Absalon (*The inhabitation cells*)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

HOLLISS, F. (2008), "*Beyond live/work Planning in London*", Issue 67 Oct-Dec 2008

HOLLISS, F. (2007), "*The workhome... a new building type?*", London Metropolitan University. PhD.

Thomas Dolan (2012), "*Live-Work planning and design*", John Willey&Sons,Inc.

Dogma, "*LIVING AND WORKING: How To Live Together*"

Άννα-Ανθή Γκούντρα (2007), «*Χρήσεις γης στο Εμπορικό Τρίγωνο της Αθήνας*»

Andreas Rumpfhuber, "*Architecture of Immaterial Labour*"